

lediği yüzler birer sathî niş görünümündedir. Gövde kemerlerden itibaren saçağa kadar silindirik olarak devam eder. Saçağın altında kırmızı taş üzerine işlenmiş geometrik geçme motifli süsleme kuşağı dolanmaktadır. Kuzeydeki kapı ile diğer üç yönde açılan basık kemerli pencereler mukarnas kavsaralı nişler şeklinde düzenlenmiştir. Kapının bulunduğu sathî niş kemerindeki küfî kabartma yazı kısmen bozulmuştur. Mermere yazılmış üç satırlık asıl tarih kitâbesi ise güneydeki pencerenin üstüne yerleştirilmiştir. Kitâbenin üzerinde daire içinde beş köşeli yıldız meydana getiren monogram biçiminde bir yazı daha mevcuttur.

Gövde içindeki pencere mukarnasları kırmızı renkli boya ile çerçeveselenmiştir. Güneydeki pencere aynı zamanda mihrap olarak değerlendirilmiştir. Kuşatma kemerinde çifte rûmiden oluşan ve ucu hilâle sonuçlanan kabartma bir palmet motifi bulunmaktadır. Kubbe eteğinde mahallî üslûpla işlenmiş kalem işi basit bitki örnekleriyle kandil motifleri yer almaktadır. Diğer kısımlar sade ve süslemesizdir. Yapı içindeki sanduka kaybolmuştur.

Karanlık Kümbet, Anadolu'da Selçuklu ve İlanlı döneminde yapılan mezar anıtlarıyla aynı özelliklere sahiptir. Kitâbede geçen adın okunuşundaki ihtilâfa rağmen üzerinde tarih bulunması benzer türbe-kümbetlerin tarihlendirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca usta imzası olduğu sanılan yıldız biçimli yazının da Tercan Mama Hatun Türbesi ile Beyşehir Eşrefoğlu Camii kubbesinde aynen tekrar edilmesi ilginçtir. Erzurum'daki diğer kümbetlerde olduğu gibi zeminden hayli yüksekte bulunan gövdeye giriş kapısına çıkılacak merdiveni yoktur. Mumyalıkta bulunan mezarlar türbe sandukaları gibi örtülü ve bakımlı olup halk tarafından ziyaret edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâlnâme-i Vilâyet-i Erzurum (1317), s. 168; M. Nusret, *Tarihçe-i Erzurum yahut Hemşehrilere Armağan*, İstanbul 1922, s. 92; Abdürrahim Şerif Beygu, *Erzurum: Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936, s. 146-147; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960, s. 410-412; Rahmi Hüseyin Ünal, *Les monuments islamiques anciens de la ville d'Erzurum et de sa région*, Paris 1968, s. 116-120; a.m.f., "Erzurum İli Dahilindeki İslâmî Devir Anıtları Üzerine Bir İnceleme", *EFAD*, VI (1974), s. 103; M. Oluş Arık, "Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", *Anadolu: Anatolia*, XI, Ankara 1967, s. 84; Mehmet Özel, "Erzurum'da Selçuklu Devri Eserleri", *Kültür ve Sanat*, sy. 5, İstanbul 1977, s. 173.

ABDÜSSELÂM ULUÇAM

KARANTİNA

Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için insan veya hayvanların belli bir yerde gözetim altında tutulması.

Sözlükte "yolcuların gözetim altında tutulma süresi" demek olan ve İtalyanca "kırk" anlamına gelen *quarantenadan* gelir. Osmanlı Devleti karantina usulünü uygulamaya başladığında bu kelimenin yerine daha çok "usûl-i tehaffuz", karantina yeri olan *lazaret* veya *lazarettoya* karşılık da "tehaffuzhâne" tabiri kullanılmıştır (bk. HIFZISSIHA).

Bulaşıcı hastalıklar sebebiyle çeşitli tedbirlerin alınması ve hastalığa yakalanmış olanların tecrit edilmesi eskiden beri görülen bir uygulamadır. Eski Ahid'de, savaşta sonra orduda çıkan veba salgını dolayısıyla askerlerin yedi gün süreyle ordugâhın dışında konaklamaları, vücutlarını, elbiselerini ve diğer eşyalarını temizlemeleri, ateşe dayanıklı madenî eşyanın tamamını ateşten geçirmeleri emredilmekte ve ancak yedinci gün tekrar yıkayıp elbiselerini de bir daha yıkadıktan sonra ordugâha girebilecekleri belirtilmektedir (Sayılar, 31/16-24). Aynı şekilde cüzzamlı hastaların belirli bir süre tecrit edilmesi, elbiselerinin temizlenmesi veya yakılmasıyla ilgili hükümlere de geniş yer verilmektedir (Levililer, 13/2-5, 46, 52; Sayılar, 5/1-4).

Hz. Peygamber bir yerde veba çıktığını duyanların oraya girmemelerini, buldukları yerde zuhur etmesi halinde ise oradan çıkmamalarını emretmiştir (Buhârî, "Tıb", 30; Müslim, "Selâm", 92). Cüzzamlı hastalardan kesinlikle uzak durulmasını isteyen Resûl-i Ekrem (Buhârî, "Tıb", 19), kendisine biat etmek üzere Medine'ye gelmekte olan Sakîf heyetinde cüzzamlı bir hastanın bulunduğunu haber alınca onun geri dönmesini istemiş ve biatının kabul edildiğini bildirmiştir (Müslim, "Selâm", 126; İbn Mâce, "Tıb", 44). Hz. Peygamber, hastalıklı hayvanların sağlıklı hayvanlardan ayrı tutulması gerektiğini de belirtmiştir (Müslim, "Selâm", 104-105; Ebû Dâvûd, "Tıb", 24). Suriye'ye gitmek üzere yola çıkan Hz. Ömer'e bölgede veba salgını olduğu haber verilince geri dönmüştür (Buhârî, "Tıb", 30; Müslim, "Selâm", 98; Taberî, IV, 57-58). Emevî Halifesi Velîd b. Abdülmelik cüzzamlıların tecridine yönelik tedbirler almış, yaptırdığı hastahane onların ba-

kim ve tedavileri için para tahsis etmiştir (Taberî, VI, 437; Makrîzî, II, 405).

Yolcularla ilgili olarak bilinen ilk karantina uygulaması 1377'de Venedik ve Dubrovnik'te yapıldı, ilk karantinahâne ise 1423 yılında Venedik yakınlarında Santa Maria di Nazeret adasında kuruldu (Panzac, *Quarantaines et Lazarets*, s. 31). XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Doğu Akdeniz limanlarında tatbik edilmeye başlanan karantina tedbirleri, daha sonraki dönemlerde karayolu ulaşımına da sıkı bir şekilde uygulandı. Bunun en tipik örneği Avusturya'nın Osmanlılar'a uyguladığı karantinadır. Pasarofça Antlaşması'nın ardından Osmanlı-Avusturya ticarî münasebetlerinin ve mal mübâdelesinin artmasıyla Avusturya, Doğu'dan taşınan veba hastalığının ülkesine sirayetini engelleyebilmek için Osmanlı tüccar, yolcu ve mallarına karşı çok katı karantina tedbirlerine başvurmuştur. Osmanlı ülkesinden gelen yolcuların ve malların karantinaya uğramadan sınırdan geçişine izin vermemiş, Osmanlı-Avusturya sınırı boyunca bu işle uğraşan ve salgınların söndüğü zamanlarda dahi sıkı kontrollere devam eden üç aşamalı idarî bir teşkilât meydana getirmiştir (Kolling, s. 423 vd.).

Modern anlamda karantina uygulamasının yaygınlaşmasında ve karantina teşkilâtlarının kurulmasında büyük salgınlar etkili olmuştur. Özellikle XIX. yüzyılın karakteristik hastalığı olan kolera sağlık teşkilâtlarının kurulmasını hızlandırmış, sağlık alanında milletlerarası iş birliği ve antlaşmalar yapılmasına yol açmıştır. Yüzyıllar boyu insanlığı dehşete düşüren büyük veba salgınlarının yerini XIX. yüzyılda kolera pandemileri almıştır. Asya kolerası olarak adlandırılan ve Hindistan'dan çıkarak bütün dünyaya yayılan kolera Osmanlı ülkesinde ve başşehirinde de etkili olmuş, 1817, 1829, 1852, 1863, 1881 ve 1899 salgınları kitle halinde ölümlere yol açmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk karantina uygulaması 1831 yılındaki büyük kolera salgını sırasında olmuştur. Rusya'daki hastalık üzerine İngiltere, Fransa, Nemçe sefâret tercümanları Rusya'dan Osmanlı limanlarına gelecek gemilere karantina tatbik edilmesini istediler. Bunun üzerine II. Mahmud devlet ricâlinde karantina işinin müzakere edilerek karantina icrasına başlanmasını emretti. Sadâret kaymakamının başkanlığında seraskerin de bulunduğu bir meclis karantina işini görü-

KARANTİNA

tü. Alınan karara göre İstanbul'a gelen bütün gemiler Boğaziçi'nde bekletilecekti. II. Mahmud'un iradesiyle Mustafa Nazif Efendi müstakil olarak karantina işiyle görevlendirildi. Karadeniz'den İstanbul'a gelecek İslâm gemilerinin Büyük Liman'da, diğer devlet gemilerinin İstinye körfezinde beş gün karantina altında tutulması kararlaştırıldı (BA, Cevdet-Sıhhiye, nr. 651). Koleradan korunmak için karantina usulüne dair Hekimbaşı Mustafa Behcet Efendi'nin kaleme aldığı risâle ücretsiz olarak dağıtıldı. Cezayirli Hamdan Efendi karantinanın haram olmadığına dair *İthâfû'l-üdebâ* adlı bir risâle yazdı, *Takvîm-i Vekâyi*'de karantinanın faydaları hakkında yazılar çıktı. Bu arada vebalı hastalara Maltepe Hastahanesi'nde ve Kızkulesi'nde "usûl-i tehaffuz" uygulandı. Kızkulesi'nde vebalı hastaların tedavisiyle uğraşan Antuvan Lago'nun karantina usulünün Avrupa'da tatbiki ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele hakkında yazdığı risâle, daha sonra karantina teşkilâtının kurulmasında etkili oldu.

Osmanlılar'da karantina uygulaması daha sistemli olarak 1835 yılında Çanak-kale'de başladı. Akdeniz çevresini etkileyen kolera dolayısıyla Çanak-kale'de karantina çadırları kuruldu, Marmara ve İstanbul'a gidecek gemiler bir süre bekletildi. Sahafklar Şeyhizâde Esad Efendi iki bin beş yüz kuruş maaşla karantinaya müdür tayin edilirken Avusturya konsolosunun oğlu da yardımcı yapıldı. Karantina bekleyen kayıkların reislerine karantina tezkiresi verilmesi usulü getirildi.

Karantina konusuna önem veren II. Mahmud'un isteğiyle Meclis-i Meşveret toplandı. Ulemânın da katıldığı bu mecliste fıkah ve fetva kitaplarına müracaat edilerek bu konu incelendi ve karantinanın câiz olduğu kabul edildi. Ardından bu işin mülkî yönü de görüldü. Şeyhülislâm Mekkizâde Âsım Efendi karantinanın câiz olduğuna dair fetva verdi. Konunun incelenerek gerekli nizamların hazırlanması, karantina hakkında bilgili kişilerden meydana gelen ve haftada birkaç gün toplanacak olan bir meclise havale edildi. Mecliste alınacak kararların ve oluşturulacak nizamın şer'î yönü Esad Efendi, tıbbî yönü Abdülhak Molla, askerî yönü de mansûre feriklerinden Selim Paşa'nın sorumluluğundaydı. 1838 yılında Karantina Meclisi'nin kurulduğu *Takvîm-i Vekâyi*'de ilân edildi. Sıhhiye meclisi, karantina meclisi, meclis-i umûr-ı sıhhiye, karantina nezâreti, sıhhiye nezâre-

ti, meclis-i tehaffuz gibi çeşitli isimlerle anılan meclis başlangıçta meclis-i tehaffuz-ı ûlâ ve meclis-i tehaffuz-ı sâni olmak üzere iki şube halinde teşkilâtlandırılmışsa da bu fark zamanla ortadan kalkmıştır.

İstanbul'un çeşitli yerlerinde karantina noktaları kurularak faaliyete başlandı. İstanbul, Bilâd-ı Selâse ve Boğaziçi'nde hangi hastalıktan ve hangi milletten olursa olsun toplu ölümlerde Karantina Meclisi'ne haber verilmesi ve meclisten tezkire alınmadıkça ölümlerin defnedilmemesi kural haline getirildi. Karantina tatbikatında her millet için ayrı ayrı hastahane yapımı gerektiğinden hastahaneleri olmayan yahudilere ve Karaimler'e Hasköy'de kendi hastahanelerini yapma izni verildi. Henüz karantina binaları inşa edilmemiş olduğundan karantina icrası için Tersâne-i Âmire'den bir gemi alınıp Galata'da Kurşunlumahzen önünde personeli belirlenerek hizmete başlandı. İstanbul'a dışarıdan gelip giden gemi yolcularına verilen mürûr tezkirelerine geldikleri mahallin sıhhi durumunun yazılması da usul haline getirildi.

İstanbul dışında Bursa, Trabzon, Midilli, Siroz, Çanak-kale gibi pek çok yerde karantina noktaları kuruldu. Çanak-kale'ye karantina müdürü olarak tayin edilen Esad Efendi'ye Akdeniz adalarından, Anadolu ve Rumeli sahillerinden İstanbul'a gelecek bütün yerli ve yabancı gemiler, tekneler ve bunların yolcularına verilen mürûr tezkirelerinin Çanak-kale'ye kadar geçerli olacağı, buradaki karantinada tezkirelerin değiştirilerek yenilerine sıhhi durumun yazılması, karantinaya tâbi olmaksızın ve karantina tezkiresi ibraz etmeksizin İstanbul'a gidenlerin kabul edilmeyeceği tâlimatı verildi.

Karantina icrasında Osmanlı Devleti'nde uzman kimse bulunmadığından Avusturya'dan uzmanlar istendi. İmzalanan kontrat ile Osmanlı Devleti'nde karantina nizamını yürütmek üzere bu konuda herkesten çok bilgisi olan Zemun Karantinahânesi başdirektörü Doktor Minas ile tercümanı ve yardımcısı İstanbul'a geldi (BA, HH, nr. 37475-F). Doktor Minas, karantina nizamnâmesinin esasını teşkil eden bir lâyiha hazırlayarak İstanbul'da sokakların, pazar yerlerinin temizliği, mezbaha ve çömllekçi dükkânı gibi çeşitli imalâthanelerle mezarlıkların şehir dışına çıkarılması gibi faaliyetlere başladı. Karantina nizamnâmesinin eksiksiz hazırlanabilmesi için Avrupa devletlerinde olduğu gibi yeni bilgilerle donanmış dok-

torlardan oluşan Meclis-i Nizâmât-ı Tehaffuziyye adında bir meclis kurulmasını istedi. Bunun üzerine Avusturyalı doktor Nauner, padişahın hekimi Mac Carty, doktor Mayer üye sıfatıyla meclise alındı.

Sıhhi yönünün yanında hem hâricî hem ticarî boyutları olan karantina tatbikatına devamlı müdahale eden Avrupalıların itirazlarını önlemek için Hariciye Nâzırı Reşid Paşa'nın teklifiyle Avrupalı hekimlerin ardından İstanbul'daki sefirlerin temsilcileri de karantina meclisine dahil edildi. Başlangıçta muvakkat olarak meclise katılan sefir vekillerinin statüleri zamanla dâimî hale dönüştü. "Sâhib-i re'y" sıfatıyla mecliste zamanla çoğunluğu teşkil eden bu üyeler karantina meclisine milletlerarası bir mahiyet vererek alınan kararlarda söz sahibi oldular. Sefir vekillerinin karantina meclisine dahil edilmesi umulanın aksine Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlar doğurdu. Yabancı gemilerden de karantina resmi alınmasını sağlayan Karantina Rûsûmât Tarifesi (*Düstur*, Birinci tertip, II, 837-839) 1872 yılında yürürlüğe konulabildi. Karantina nizamlarını ihlâl edecekler verilecek cezaî hükümleri tesbit eden Cerâim-i Sıhhiye Kanunu ise ancak 1883 yılında düzenlenebildi. Said Paşa, Osmanlı menfaatlerine ve hukukuna ters düşen bu sakıncalı durumu ortadan kaldırmak ve tekrar mecliste çoğunluğun Osmanlı üyelerinin eline geçmesini sağlamak için on kadar tabii fahrî üye olarak tayin etmişse de (BA, İrade-Dahiliye, nr. 73547) bunların üyelikleri uzun sürmedi. Sefir vekillerinin karantina meclisine dahil edilmesi ve verilen tâvizler neticesinde Karantina Meclisi karışık sıhhiye meclisi haline gelmiş, kapitülasyonlara sıhhiye kapitülasyonları adıyla yeni bir ilâve daha yapılmıştır.

Karantina Meclisi teşkilinden kısa bir süre sonra genişletildi. Bu sırada deniz karantinası usulünü bilmediğinden Doktor Minas'ın yerine Fransız asıllı Robert karantina başdirektörlüğüne getirildi (BA, Cevdet-Sıhhiye, nr. 896). Ayrıca karantina işlerinin daha iyi yürütülebilmesi amacıyla Lebib Efendi nâzır tayin edilerek karantina nezâreti müstakil olduysa da uzun süre varlığını koruyamadı ve müstakil statüsüne son verilerek diğer nezâretlere bağlı bir müdürlük halinde devam etti. Önce Hariciye Nezâreti'ne, ardından tophane, tersane, ticaret nezâretlerine, 1879'da Hariciye Nezâreti'ne (BA, İrade-Hariciye, nr. 16790), 1915 yılında ise Dahi-

liye Nezâreti'ne bağlandı. 1896'da Hicaz Karantinası hariç 125 karantina noktasında 511 kişi çalışırken sıhhiye idaresi lağ-vedildiğinde idarede kırk iki doktor, 425 memur ve müstahdem çalışmaktaydı (M. Cemil, II, 156). Lozan Konferansı'nda çok ağır olan sıhhiye kapitülasyonlarının kaldırılması söz konusu olduğu zaman Avrupalılar buna itiraz ederek İstanbul Sıhhiye Meclisi'nin yerine doktorluk komitesini kurmak istediler, ancak bu istek Türk temsilcilerince reddedildi ve sıhhiye kapitülasyonları kaldırılarak sağlık işleri millileştirildi.

1866 yılında İstanbul'da toplanan milletlerarası sağlık konferansında her yıl hac mevsiminde Hicaz'a bir sağlık komisyonu gönderilmesi kararı alınmıştı. Bu karar üzerine Osmanlı Devleti kurban kesilen mahallerde kokuşmanın önlenmesi için gerekli tedbirleri almak, hac zamanında Mekke ve Medine'de sağlığa zararlı yiyeceklerin satışını engellemek, hacıların Hicaz'a geliş ve dönüşlerinde özellikle koleranın ortaya çıktığı yer olan Hindistan'dan gelen hacılar hakkında gereken sıhhi tedbirlerin icrasıyla mükellef olmak üzere arka arkaya sağlık heyetleri gönderdi. Bunların çalışmalarından olumlu sonuç alınması üzerine dış müdahalelere karşı Hicaz ve Kızıldeniz'de durumunu kuvvetlendirmek isteyen Osmanlı hükümeti Kızıldeniz'in Osmanlı sahillerinde karantinalar teşkil etmeye başladı. Hicaz ve Yemen sahillerinde Cidde, Yenbu, Râbiğ, Lit, Kunfüze, Hudeyde, Moha, Kamaran gibi noktalarda karantinalar oluşturuldu. 1893'te Hicaz'da hüküm süren koleranın tahribatının büyük olması dikkatleri Mekke'ye yöneltti. Avrupalı devletler Mekke'de hac esnasında umumi sağlığın muhafazası ve Basra körfezinin sıhhi müdafaası için 1894 yılında II. Paris Milletlerarası Sıhhiye Konferansı'nı düzenledi. Konferansta büyük güçlerin umumun sağlığının muhafazası adına hacca müdahale arzusu göstermeleri üzerine Osmanlı Devleti Hicaz üzerindeki hukukunu korumak ve inisiyatifini kaybetmemek için Hicaz'da sıhhi islahat yapacağını vadedti.

1895'te Mekke sıhhiye tabibi doktor Kâsım İzzeddin'in lâyihası doğrultusunda Mekke Sıhhiye İdaresi kuruldu. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra hacın sıhhi işlerinin önemini yeterince kavrayamayan bazı kimseler Mekke Sıhhiye İdaresi'nin lağvedilmesine çalıştılar. İstanbul Karantina Meclisi'nin olumsuz tutumu ve siya-

sî olayların seyri hacın sıhhiye işlerinin İstanbul Sıhhiye Meclisi'nin idaresinden alınmasını gerektirdi. 1910 yılında Mekke Sıhhiye İdaresi Dahiliye Nezâreti'ne bağlandı. Daha sonra da Hicaz'ın sıhhi işlerinin islahı için Dahiliye Nezâreti'ne bağlı olarak Hicaz Sıhhiye Meclisi teşkil edildi. 1911'de daha kapsamlı hizmet verebilmesi için Hicaz Sıhhiye Meclisi İstanbul'da Hicaz Sıhhiye Müdür-i Umûmîliği adıyla yeniden teşkilâtlandırıldı (Sarıyıldız, *Hicaz Karantina Teşkilatı*, s. 136 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tıb", 19, 30; Müslim, "Selâm", 92, 98, 104-105, 126; Ebû Dâvûd, "Tıb", 24; İbn Mâce, "Tıb", 44; BA, *HH*, nr. 25569, 37475-F, 40784, 47951; BA, *Cevdet-Sıhhiye*, nr. 347, 651, 896; BA, *İrade-Dahiliye*, nr. 37312, 73547; BA, *İrade-Hariciye*, nr. 16790; BA, *İrade-Meclis-i Mahsûs*, nr. 3424; BA, *Dahiliye Nezâreti Hukuk Müşavirliği*, nr. 30/145; BA, *Nizâmât Defteri*, nr. 1, s. 130-135; BA, *BEO, Ayniyât Defteri*, nr. 1714, tür.yer.; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 57-58; VI, 437; Makrîzî, *el-Hıta*, II, 405; *Meclis-i Umûr-ı Sıhhiyye Mazbataları* (1872-1914); *Düstur*, Birinci tertip, İstanbul 1289, II, 837-839; Proust, *Sıhhiyye Politikasında Yeni Bir Cevelan Yani Sıhhiye Mesele-i Siyasiyesinin Hal ve Tesviyesi Cihetini Tayin-Hicaz Hacıları* (trc. Ahmed Mermi), İÜ Ktp., TY, nr. 4631, tür.yer.; Lutfî, *Târîh*, V, 126; Ahmed Midhat, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Karantina Yani Usûl-i Tahaffuzun Tarihi", *Salnâme-i Nezâret-i Hariciyye*, İstanbul 1318, s. 436-471; Said Paşa, *Hâtırat*, İstanbul 1328, II, 145; Kâsım İzzeddin, *Hicaz Sıhhiyye İdaresi-Hicaz'da Teşkilât ve İslâhât-ı Sıhhiyye 1329 Yılı Hac Raporu*, İstanbul 1328, s. 16 vd.; M. Cemil, *Lozan*, İstanbul 1933, II, 156-158; J. Baldry, "The Ottoman Quarantine Station on Kamaran Island 1882-1914", *Studies in History of Medicine*, New Delhi 1978, s. 9; O. Kolling, "XVIII. Asırda Veba Salgını Devirlerinde Ticaret Münasebetleri" (trc. Sadrettin Karatay), *Ülkü (Seçmeler 1933-1941)*, Ankara 1982, s. 423 vd.; D. Panzac, *La peste dans l'Empire ottoman (1700-1850)*, Louvain 1985, s. 412; a.mlf., *Quarantaines et lazarets, Aix-en-Provence 1986*, s. 33; Abdülhay el-Kettâni, *et-Terâtibü'l-İdâriyye* (Özel), II, 222-223; Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, İstanbul 1993, s. 265-276; Gülden Sarıyıldız, *Hicaz Karantina Teşkilatı*, Ankara 1996; a.mlf., "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Kolera Salgını", *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri (22-26 Mayıs 2000) Bildiriler*, İstanbul 2001, s. 309-319; a.mlf., "Karantina Tarihinden Bir Yaprak: Kuleli Tahaffuzhanesi", *Bilim Tarihi*, sy. 19, İstanbul 1993, s. 25 vd.; a.mlf., "Karantina Meclisi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", *TTK Belleten*, LVIII/222 (1994), s. 329 vd.; Osman Şevki Uludağ, "Son Kapitülasyonlardan Biri Karantina", a.e., II/7-8 (1938), s. 445 vd.; Sinan Kunalalp, "Osmanlı Yönetimindeki (1831-1911) Hicaz'da Hac ve Kolera" (trc. Münir Atalar), *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 7, Ankara 1996, s. 503 vd.

GÜLDEN SARIYILDIZ

KARAOĞLAN MUSTAFA EFENDİ

(bk. MUSTAFA EFENDİ, Karaoğlan).

KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri (1889-1974)

Türk edip ve diplomatı.

27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. 1833'te Manisa'yı işgal eden Kavalalı İbrâhim Paşa'ya yakınlık gösteren ve daha sonra hizmetinin karşılığı olarak Mısır'da onun konağına yerleşen Karaoşmanzâdeler'den Abdülkadir Bey'in ve aynı konak mensuplarından İkbâl Hanım'ın oğludur. Ailesinin Manisa'ya dönmesiyle (1895) Yakup Kadri burada Çaybaşı Feyziye Mektebi'nde öğrenime başladı (1901-1903). Daha sonra İzmir İdadisi'nde okuduysa da (1903-1905) bitiremeden babasının vefatı üzerine annesiyle birlikte Mısır'a döndü. İskenderiye'de Fransız Frerler Mektebi'nde ve İsviçre Lisesi'nde okuyarak orta öğrenimini tamamladı (1908). II. Meşrutiyet'ten biraz önce ailesiyle Türkiye'ye gelip İstanbul'a yerleşti. 1908'de Mekteb-i Hukuk'a kaydolarak üçüncü sınıfa kadar okudu.

1916-1919 yıllarında İsviçre'de tüberküloz tedavisi gördü. İstanbul'a döndüğünde *İkdam* gazetesi yazarı olarak Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar kaleme aldı. Daha sonra *Ergenekon* adlı kitabında toplayacağı bu yazılarından dolayı 1921'de Ankara hükümetinin çağrısı üzerine Anadolu'ya geçti. Savaştan sonra Tedkik-i Mezâlim Heyeti'nde görevli olarak Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya civarını dolaştı. Mardin (1923-1931) ve Manisa (1931-1934) milletvekilliği yaptı.

Milletvekilliği süresince *Hâkimiyet-i Milliye*, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gaze-

Yakup Kadri
Karaosmanoğlu